

LUND UNIVERSITY

Facket och A-kassan

Kjellberg, Anders

Published in:

OBS Kultur och idédebatt, Sveriges Radio P1. Program 9760. Produktionsnummer 5234-09-1115

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2009). Facket och A-kassan. *OBS Kultur och idédebatt, Sveriges Radio P1. Program 9760. Produktionsnummer 5234-09-1115, 2-3.*

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

OBS kultur och idédebatt

P1 vardagar 13⁴⁵ repris 20⁴⁵ www.sr.se/p1/obs obs@sr.se 040-205500

Programutskrift fredagen den 13 mars 2009

Program 9760

Produktionsnummer 5234-09-1115

Denna utskrift får inte användas för annat än enskilt bruk utan särskilt tillstånd av såväl Sveriges Radio som respektive medverkande.

Facket och globaliseringen – 10

Anders Kjellberg menar att inget statligt ingrepp har haft så negativ inverkan på den fackliga organiseringen som förändringarna i A-kassan.

Lena Brundenius:

Är det slut på den berömda svenska Saltsjöbadsandan nu? Något nytt huvudavtal ser det i varje fall inte ut att bli efter de spruckna förhandlingarna i veckan mellan Svenskt Näringsliv och arbetsmarknadens parter. Många menar att den svenska kollektivavtalsmodellen går mot en mycket osäker framtid.

Det som har varit unikt med Sverige och gjort att den fackliga anslutningen varit så pass hög beror bl a på att relationerna mellan fack och arbetsgivare vuxit fram utan någon större statlig inblandning. Det är något som bl a Svante Nycander påpekat i vår debatt här i Obs om globalisering och fackets försvagade ställning. Idag hävdar sociologen Anders Kjellberg att inget statligt ingrepp har haft så negativ inverkan på den fackliga organiseringen som de stora förändringarna i a-kassan.

Vi ska också höra om hur den internationella kvinnodagen i Latinamerika har övergått från att bara vara ett kommersiellt jippo till att handla om grundläggande frågor som rätten till fri abort, könskvotering och kvinnofridslagar.

Men först den svenska arbetsmarknaden och hur de låga ersättningarna slår hårt i ekonomiska kristider. Anders Kjellberg.

Anders Kjellberg:

I år är det 140 år sedan det första kollektivavtalet slöts i Sverige. Sedan dess har inget statligt ingrepp haft en så negativ inverkan på organisationsgraden som den radikala förändring av a-kassans finansiering som genomfördes 2007. Den borgerliga alliansregeringens kraftiga höjning av medlemsavgiften innebar tillsammans med slopandet av skattereduktionen att nettoavgiften till flera kassor sexdubblades. I ett land med fackliga a-kassor som Sverige steg därmed även den samlade fackavgiften väsentligt.

Ett av regeringens viktigaste mål med förändringen var att dämpa lönestegringarna. Den bakomliggande teorin går ut på att löntagarna ska betala en höjd avgift till a-kassan om löneavtalen resulterar i ökad arbetslöshet. Det gör att inte hela löneökningen kommer dem till del. Tanken är att den höjda a-kasseavgiften ska fungera som en slags straffskatt på löneökningar, i varje fall om de medför ökad arbetslöshet. Facken ska därigenom fås att dämpa lönekraven.

Men när a-kasseavgifterna höjdes 2007 gjordes ingen tydlig koppling mellan avgiften till de olika kassorna och arbetslösheten inom branschen ifråga. Istället skedde en kraftig höjning över hela linjen. Precis som kunde förutses blev följden stora medlemsförluster. De som ställde sig utanför slapp betala avgiften, som ofta uppgick till 350 kronor eller mer i månaden. Det var desto mer lockande som den ekonomiska konjunkturen fortfarande pekade uppåt.

Enbart de fackliga a-kassorna har under de senaste två åren tappat mer än 400.000 medlemmar. Media har uppmärksammat att många äldre lämnat kassorna. Vad man missat är att många yngre aldrig gick med när de kom ut på arbetsmarknaden. Enligt moderaternas budgetmotion för 2006 stod ungefär 700.000 personer i arbetskraften utanför a-kassan. Idag är den siffran med samma beräkningsmetod uppe i närmare 1,4 miljoner. Denna form av utanförskap kan i takt med att den ekonomiska krisen fördjupas bli ett större problem än vad som ibland antas.

Facken har inte förlorat lika många medlemmar som a-kassorna, men ändå drabbats mycket hårt. Under 2007 och 2008 minskade antalet fackmedlemmar med sammanlagt 235.000. Andelen fackanslutna löntagare sjönk från 77 till 71 procent. En så stor nedgång under loppet av två år är ovanligt även ur ett internationellt perspektiv. I Sverige får man gå tillbaka ända till storstrejken 1909 för att finna en motsvarighet. Och den gången berodde det inte på statligt agerande.

Först under mitten av förra året genomförde regeringen en mer markant differentiering av a-kasseavgiften. Det innebar att den tydligt kopplades till arbetslöshetens storlek inom respektive kassa. Det var ju så facken skulle förmås att dämpa lönekraven. Men då var avtalsrörelsen 2007 redan avslutad och avtal tecknade fram till 2010. Regeringen var helt enkelt för sent ute när det gällde att påverka lönebildningen genom differentierade avgifter. I varje fall under sina första två år vid makten.

De fackliga medlemsförlusterna fortsatte under 2008, även om de blev av mindre omfattning än året innan. Skillnaderna mellan olika löntagargrupper växte nu. Bland akademikerna, som successivt fått sänkta a-kasseavgifter, steg nu antalet fackmedlemmar. Inom stora delar av LO-området fortsatte avgifterna däremot att ligga på en mycket hög nivå. Löntagargrupperna med de högsta inkomsterna fick således de lägsta avgifterna, medan LO-medlemmarna och

speciellt låglönegrupperna tvingades betala de högsta. Inte särskilt förvånande drabbades LO-förbunden även 2008 av stora medlemsförluster. Det verkliga låglöneförbundet inom LO – Hotell- och Restaurangfacket – har sedan avgiften till a-kassan höjdes 2007 förlorat var tredje medlem.

Medlemmarna inom IF Metall tjänar mer och betalar fortfarande mindre till sin a-kassa. Förbundet har inte heller drabbats av så stora medlemsförluster som Hotell och Restaurang. Men läget håller på att förändras drastiskt. I den globala finanskris och lågkonjunktur som vi bara upplever början av stiger arbetslösheten snabbast bland industriarbetarna. Det gör att IF Metalls a-kassa den första maj av alla dagar tvingas höja avgiften mycket kraftigt, till närmare 400 kr i månaden. Flera regeringar – inklusive den svenska – har kritiserat aktörerna på finansmarknaden för att av ren girighet ha förorsakat krisen. Det kan bli svårt att förklara varför arbetargrupper som drabbas särskilt hårt av uppsägningar skall betala kraftigt höjda a-kasseavgifter för något som de själva inte förorsakat utan snarare är offer för. Den av regeringen aviserade sänkningen av avgiften med 50 kr per månad från i sommar förvandlas med den stigande arbetslösheten istället till en kraftig höjning för de industriarbetare som då har jobben kvar.

Det krisavtal som IF Metall nyligen tvingades medverka till innebär upp till 20-procentiga lönesänkningar. Tillsammans med en a-kasseavgift som i vår kommer att höjas till närmare 400 kr kan det bli svårt för många att klara försörjningen. Förutom den djupa lågkonjunkturen är det flera inslag i den statliga politiken som försatt förbundet i denna prekära situation. Dit hör för det första de chockhöjda a-kasseavgifterna som är att vänta. Till skillnad från i flera andra länder har regeringen vidare sagt nej till att stödja utbildningssatsningar ute i företagen som ett alternativ till öppen arbetslöshet. Man har inte heller några planer på att höja den tidigare sänkta arbetslöshetsersättningen. De metallarbetare som blir arbetslösa har att vänta sig maximalt 14.960 kr i månaden före skatt.

Såväl den låga ersättningen som det faktum att endast de som har ett arbete kan dra nytta av jobbskatteavdraget motiveras av regeringens arbetslinje – att de som blivit arbetslösa på alla sätt ska fås att söka nya jobb. Det fungerar kanske under normala tider, men knappast i det undantagstillstånd som nu även finansminister Anders Borg talar om inom den svenska verkstadsindustrin.

Lena Brundenius:

Det menar Anders Kjellberg, docent i sociologi vid Lunds Universitet, som har forskat kring arbetsmarknadsfrågor i mer än 30 år.

* * *

Abstract

Inget statligt ingrepp har någonsin haft en så negativ inverkan på den fackliga organisationsgraden i Sverige som den förändring av a-kassornas finansiering som den borgerliga alliansregeringen genomförde från årsskiftet 2006/2007. Under loppet av två år sjönk andelen fackligt anslutna löntagare med sex procentenheter: från 77 procent 2006 till 71

procent 2008. Den 1 januari 2007 höjdes avgifterna kraftigt till samtliga a-kassor. Från den 1 juli 2008 skedde en mer markant differentiering efter arbetslöshetsnivån inom respektive a-kassa. Därmed ökade skillnaderna påtagligt mellan de olika kassornas medlemsavgifter. Löntagargrupperna med de högsta inkomsterna har i regel de lägsta a-kasseavgifterna, medan de med lägst inkomster – såsom de hotell- och restauranganställda – betalar mest. Detta mönster kommer sannolikt att skärpas ytterligare under den snabbt förvärrade ekonomiska krisen 2009. Från den 1 maj 2009 tvingas IF Metalls a-kassa höja avgiften till närmare 400 kr (384 kr) per månad, medan akademikerkassan AEA från den 1 juli planerar att sänka sin avgift till 90 kr när regeringen rabatterar den s k arbetslöshetsavgiften med 50 kr. Till följd av den starkt stigande arbetslösheten kommer det hos långtifrån alla a-kassor att avspeglas i sänkt medlemsavgift; istället är höjningar på många håll att förvänta. Sådana olikheter kan för IF Metall-medlemmarna komma att framstå som orättvisa, särskilt som förbundet den 2 mars 2009 tillsammans med arbetsgivarna ingick ett krisavtal som medger lönesänkningar på upp till 20 procent (efter lokala överenskommelser). Den ekonomiska teori som regeringen stödjer sig på för att motivera förändringen av a-kassan går ut på att facken skall förmås att dämpa lönekraven genom att höjda a-kasseavgifter skall fungera som en sorts straffskatt på löneökningar, i varje fall om de medför ökad arbetslöshet. Således har a-kassor med hög arbetslöshet bland medlemmarna avsevärt högre avgift än kassor med låg arbetslöshet. Det kan bli svårt att legitimera en sådan ordning i en situation när den växande arbetslösheten inte framstår som ett resultat av löneökningar utan istället – och inte minst av regeringen själv – tillskrivs aktörerna på finansmarknaden samt den snabbt krympande efterfrågan på världsmarknaden. Med en chockhöjd a-kasseavgift kan IF Metall-medlemmarna komma att ställa sig frågan varför de skall betala räkningen för något som de själva inte förorsakat utan snarare är offer för. En annan följd av de sedan 2007 höjda a-kasseavgifterna är att antalet personer i arbetskraften som står utanför a-kassorna vuxit kraftigt, till närmare 1,4 miljoner vid årsskiftet 2008/2009.